

LARS BORGSTRÖM

Skulle då inte jag bry mig om Nineve?

Utläggning av Jonas bok



BIBLICUMS FÖRLAG

Innehåll

Förord.....	7
Bakgrund till Jonas bok.....	9
Tolvprofetboken	9
Kristus i tolvprofetboken	12
Historisk bakgrund.....	15
Jonas bok i gudstjänst och liturgi.....	22
Jonas boks historicitet.....	23
Författare och tidpunkt för bokens tillkomst..	34
Satir med ironi.....	35
Missionstanken i Gamla testamentet	39
Jona och Noa.....	49
Bokens struktur	56
Teman i Jonas bok	59

KAPITEL I

Jonas kallelse och flykt.....	62
Scen 1: Jonas första kallelse (Jona 1:1–3)	63
Scen 2: Stormen på havet (Jona 1:4–16).....	71
Jonas tecken I: Försoningen.....	84

KAPITEL 2

Jonas bön i fiskens buk	91
Scen 3: Jonas räddning och bön (Jona 2:1–11)....	92
Jonas bön ett senare tillägg?	104
Jonas tecken II: Uppståndelsen	116

Till våra fadderbarn
Priscilla, Ester, Jonatan och Natanael.

”tyd för oss Jonas tecken i djupet
medan tjäran doftar och tågvinet knakar i solen
och måsarna skriker våra frågor över vattnen”

(kören i Olof Hartmans kyrkospel
Profeten och timmermannen)

© Stiftelsen Biblicum – 2025
Omslagsillustrasjon: ?
Omslag och layout: Kjell Petter Bakken
Tryck: Booksfactory, Stettin
ISBN 978-91-988338-9-8

KAPITEL 3

Jona i Nineve	122
Scen 4: Jonas andra kallelse (Jona 3:1–3a)	122
Scen 5: Jonas predikan omvänder nineviterna (Jona 3:3b–10)	124
Kan Gud ändra sig?	129
Jonas tecken III: Omvändelse p.g.a. kraften i Guds ord	134

KAPITEL 4

Jonas otålighet och Herrens svar	137
Scen 6: Jonas svar på Herrens ändrade beslut att nu rädda Nineve (Jona 4:1–3)	137
Scen 7: Herrens omsorg och Jonas respons (Jona 4:4–11)	145
Hur slutar boken?	157
Epilog	160

Register för bibelreferenser

Namnregister

Förord

Det har varit en sann glädje att skriva denna bok. Som få andra böcker i Bibeln visar Jonas bok på Guds allmakt – Han kan t.o.m. uppehålla livet på sin profet Jona i det inre av en stor fisk på havets djup under tre dagar och tre nätter! Martin Luther skriver i sitt förord till sin utläggning av Jonas bok (den tyska utgåvan):

”För vem skulle inte förtrosta på Gud av hela sitt hjärta, djärvt stå emot alla djävlar, världen och alla rasande tyranner samt jubla över Guds godhet när han betraktar denna berättelse och ser hur enkelt Guds makt och nåd bevarar Jona mitt i det djupa havet, t.o.m. i valens buk och på detta sätt frälser honom inte bara från en död utan från flera olika sorters död, övergiven och glömd som han är av alla människor och varels-
ser. Till synes utan någon ansträngning bevarar Gud Jona och för honom tillbaka genom att bara yttra ett ord.” (Det ord som Luther säger att Gud yttrade bör syfta på Jona 2:11: ”Herren talade till fisken, och den kastade upp Jona på torra land.”)

Mer än andra böcker i Gamla testamentet visar också Jonas bok på Guds kärleksfulla omsorg även om hedningarna. Därav titeln på denna utläggning, som lånats från Herrens avslutande fråga till

Jona: *Skulle då inte jag bry mig om Nineve?* Förehoppningen är att läsaren ska bli lika uppbyggd i tron som jag själv blivit i arbetet med profeten Jonas bok.

Som hjälp till att skriva denna bok har jag konsulterat olika bibelkommentarer, såväl fackexegetiska som populära. De viktigaste är Reed Lessings *Jonah* (Concordia Publishing House 2007) i serien "Concordia Commentary", Cyril W. Spaudes *Obadiah, Jonah, Michah* (Northwestern Publishing House 1987) i serien "The People's Bible", Sven Danells *Gammaltestamentliga gestalter* (Verbum 1979), Dag Risdals *Kallelsen. Profeten Jona och världsmissionen* (BV Förlag 1998) och Ingemar Rådbergs *Inget annat tecken. Bibelstudier över Jonas bok* (BV Förlag 2005). Dessutom har jag haft användning av Gottfried Herrmanns artikel "Jona im Fischbauch – Eine beliebte Zielscheibe der Bibelkritik", publicerad i *Theologische Handreichung und Information für Lehre und Praxis der lutherischen Kirche* (2025:2).

Luthers båda, till innehållet olika, kommentarer till Jonas bok; den första publicerad på latin 1525 och den andra på tyska 1526, har också använts (i engelsk översättning, LW 19, s 1–104). En särskild glädje är det att få ge ut föreliggande utläggning av Jonas bok just i år, då det är 500 år sedan Luthers latinska kommentar publicerades!

Bibelcitaten är hämtade från Folkbibeln 2015 om inget annat anges.

Bakgrund till Jonas bok

Jonas bok ingår i tolvprofetboken och är alltså en av de tolv mindre profetiska skrifterna, som avslutar Gamla testamentet. Innan själva bokens text studeras ska en del isagogiska, d.v.s. inledande frågeställningar kring boken, tas upp till behandling.

Tolvprofetboken

De tolv profetböcker som avslutar Gamla testamentet är mindre till omfånget än de s.k. "större profeterna", d.v.s. Jesaja, Jeremia och Hesekiel. (Daniels bok placeras i den hebreiska bibeln inte bland "Profeterna", *Neviim*, utan bland "Skrifterna", *Ketuvim*) Därför kallas de ofta för de "mindre profeterna". När man använder en sådan term är det viktigt att ha i minne att det endast är omfånget på boken som åsyftas, inte profeternas andliga storhet eller inflytande.

Under gamla förbundets tid var det ovanligt med böcker i den mening vi tänker oss, alltså sidor bundna vid varandra och inramade i en bokpärm, vilket gör att man som läsare enkelt och snabbt kan förflytta sig mellan de olika delarna av boken. Istället användes skrifrullar. Pergamentet rullades omkring två stavar. Så hade man t.ex. en rulle för Jesajas bok, en annan för Hesekiels bok, ytterligare andra för var och en av Moseböckerna o.s.v. De

tolv mindre profeterna rymdes i en rulle, den s.k. tolvprofeterrullen.

Under olika delar av gudstjänståret läste man i synagogan olika delar av Gamla testamentet – och gör förstås fortfarande så bland judarna. Först lästes en text ur "Lagen", *Torah*, d.v.s. de fem Moseböckerna, vilka intog en särställning. Det innebar en ära att få läsa ur Skriften under synagogans gudstjänst, och allra mest hedrande var det att få läsa den första texten, den ur Moseböckerna. Sedan lästes "Profeterna", *Neviim*. Som ett exempel ser vi i Luk. 4:16 ff. hur Jesus fick läsa ur profeten Jesajas bokrulle. Tolvprofetboken hörde alltså till den andra huvudkategorin, "Profeterna", och lästes vid olika tillfällen under gudstjänståret. De tolv profeterna är Hosea, Joel, Amos, Obadja, Jona, Mika, Nahum, Habackuk, Sefanja, Haggai, Sakarja och Malaki.

Vad kan sammanfattande sägas om de tolv mindre profeterna? De är som sagt alla förhållandevis korta. Den längsta, Sakarja, omfattar fjorton kapitel och den kortaste, Obadja, utgörs av ett enda kapitel. De äldre av dem härstammar från 700-talet f.Kr och den yngsta, Malaki, är från 400-talet f.Kr.

När det gäller historisk bakgrund och till viss del innehållet kan de tolv mindre profeterna delas in i olika grupper: Först har vi Hosea, Amos och Mika, som verkade i mitten av 700-talet. De två första av dessa, Hosea och Amos, verkade i Nordriket medan Mika verkade i Sydriket. Ett huvudmotiv i Hoseas bok är varningar för avgudadyrkan, bildligt skildrat som äktenskapsbrott. Amos fördömde

med särskild skärpa maktelitens orättvisor mot de fattiga. Detta motiv återkommer hos Mika, som var Jesajas samtida, verksam från 740-talet fram till århundradets slut.

Till nästa grupp kan vi föra Sefanja, Nahum och Habackuk. De tillhör alla 600-talets sista decennier, som motsvarar förra delen av Jeremias verksamhetstid. Sefanjas profetior är bl.a. riktade mot Assyrien och dateras till kung Josias regering, som tog sin början ca 640 f.Kr. Nahums bok ger uttryck för jubel inför Nineves fall och det assyriska väldets undergång år 612 f. Kr. Nineve återkommer vi till, eftersom det var dit profeten Jona sändes. Innehållet i Habackuks bok saknar dateringar. Somliga tror att den är skriven under det tidiga 600-talet medan andra tror att den är skriven nästan hundra år senare, ca 600 f. Kr.

Sedan har vi Haggai, Sakarja och Malaki. Dessa avspeglar situationen under och efter 500-talets sista decennier, då det gällde att återställa folkets religiösa liv efter deportationerna till Babeln och andra olyckor, bl.a. genom templets återuppbyggnad. Enligt Esra 5:1 var profeterna Haggai och Sakarja aktivt pådrivande i denna sak, vilket stämmer med innehållet i Haggais bok och i Sak. 1–8 (jfr fotnoterna i Folkbibeln 2015 till Hagg. 1:1; Sak. 1:1). Dessa avsnitt dateras tydligt till ca år 520 f. Kr. Malakis bok vill liksom Haggais väcka vördnad för den återupprättade tempelgudstjänsten.

Obadja och Joel är svåra att knyta till någon särskild tidsperiod, men Obadjas klagan över det

edomitiska grannfolket kan passa till tiden närmast efter Jerusalems fall, alltså strax efter 587 f. Kr. Jonas bok ska vi förstås ägna särskild uppmärksamhet, så den återkommer vi till.

Kristus i tolvprofetboken

Kan någonting mer sägas om tolvprofetbokens innehåll? Jesus säger att skrifterna vittnar om Honom (Joh. 5:39) och till de lärjungar som Han mötte på påskdagen, då de var på väg till Emmaus, var Han t.o.m. så specifik, att Han sade att det står skrivet om Honom i "Mose lag, hos profeterna och i psalmerna" (Luk. 24:44) – alltså i samtliga delar av Gamla testamentet. Kortfattat ska därför nämnas hur Jesus framställs i de tolv mindre profetböckerna:

I Hoseas bok framställs Han som Brudgummen, som visar trofasthet mot sin trolösa hustru (Hos. 2:19) och som den som kommer tillbaka från Egypten (Hos. 11:1).

I Joels bok omtalas hur den helige Ande, som Jesus sände på pingstdagen, ska utgjutas över allt folket (Joel 2:28–29). Herren dag, domens dag, ska komma men "var och en som åkallar HERRENS namn ska bli frälst" (Joel 2:32) – alltså Jesu namn (Rom. 10:9–13).

I Amos bok talas det om att "på den dagen" ska Herren låta "solen gå ner vid middagstid och lägga landet i mörker mitt på ljusa dagen" (Amos 8:9). Detta skedde när Jesus hängde på korset. Herren säger också att Han i kommande dagar ska resa

upp "Davids fallna hydda" (Amos 9:11), vilket är det andliga tempelbygge, där Jesus är hörnstenen.

I Obadjas bok talas om att "Frälsare ska dra upp på Sions berg för att döma Esaus berg. Och riket ska tillhöra HERREN" (v 21). I ljust av Nya testamentet får detta sin uppfyllelse genom Jesu frälsningsverk och Hans apostlars utgående i världen med frälsningens budskap, med utgångspunkt från Jerusalem. Esaus berg, d.v.s. edomiterna, är bilden av Guds församlings alla fiender.

I Jonas bok är det framför allt Jonas tecken, att profeten låg i den stora fiskens buk tre dagar och tre nätter (Jona 2:1, Matt. 12:40), som pekar fram mot Jesus, nämligen mot Hans död och uppståndelse. Jonas tecken pekar dock inte bara på uppståndelsen, utan även på Jesu försoningsverk: Frälsaren offrade sig själv för andras räddning. Detta hände även med Jona – naturligtvis i en mer begränsad mening – när han kastades i havet för att besättningsmännen skulle räddas (Jona 1:12–15). Vi kan också se nineviternas omvändelse som en del av Jonas tecken. Liksom dessa omvände sig p.g.a. Jonas förkunnelse, blir många människor över hela världen omvända av det evangelium som predikas i Jesu namn.

I Mikas bok omtalas Han som den Evige, som ska födas i Betlehem (Mika 5:2) och som i den yttersta tiden ska grunda ett fridsrike (Mika 4:1). Han är vidare Herden som går före sitt folk (Mika 2:12–13).

I Nahums bok omtalas glädjebudet om den som kommer med frälsning (Nah. 1:15).

I Habackuks bok sägs att Gud ”drar ut” för att ”frälsa sin Smorde” (d.v.s. Messias). Detta syftar närmast på David, men denne förebådar Kristus som räddades ur döden. I Habackuks bok finns också de i Nya testamentet (Rom. 1:17, Gal. 3:11, Hebr. 10:38) citerade orden att ”den rättfärdige ska leva genom sin tro” (Hab. 2:4).

I Sefanjas bok omtalas återkommande Herrens dag, d.v.s. domens dag, men också om hur Herren ”bor i dig”, är ”Israels Kung” och ”tar bort straff-domarna” (Sef. 3:15) – alltsammans syftande på Jesus. Här finns också profetian om att ”dottern Sion” ska ”jubla” och ”ropa av glädje”, vara glad och fröjda sig av hela sitt hjärta (Sef. 3:14), vilket uppfyllides vid Jesu intåg i Jerusalem.

I Haggais bok omtalas den kommande härlighetens hus, som ska ha större härlighet än det gamla templet och som ska ”ge frid” (Hag. 2:6–9). I ljust av Jesu tal om sig själv som det nya templet (Joh. 2:19–21) och att Han är fridsfursten (Jes. 9:6, Joh. 14:27) förstår vi att det handlar om en Kristus-profetia.

I Sakarjas bok omtalas Han som Herrens tjä-nare Telnungen som ska komma (Sak. 3:8) och ut-plåna landets missgärning ”på en enda dag” (Sak. 3:9). Denne telnung ska vara ”präst” och kung (Sak. 6:12–13). Han ska vidare rida in i Jerusa-lem på en åsna och hyllas som konung (Sak. 9:9), men också säljas för trettio silvermynt (Sak. 11:12) och ”genomborras” (Sak. 12:10). Det framgår att det är Herren själv, Gud Fader, som slår denne tel-nung, som också kallas ”herde”: ”Svärd, upp mot

min herde, mot den man som står mig näral säger Herren Sebaot. Slå herden så att fåren skingras” (Sak. 13:7).

I Malakis bok beskrivs Han slutligen som ”för-bundets ängel”, som kommer till sitt tempel (Mal. 3:1), men först ska en budbärare gå före Honom. Denne budbärare blev Johannes Döparen (Matt. 11:10). Han beskrivs vidare som ”rättfärdighetens sol”, som går upp med ”lakedom under sina ving-ar” (Mal. 4:2). De som träffas av dess strålar blir så lyckliga att de kommer ut och hoppar ”likt kalvar som släpps ur sitt bås” (Mal. 4:2).

Historisk bakgrund

Jonas bok utspelar sig förmodligen kring mitten av 700-talet f.Kr, möjligtvis några decennier tidigare. Kung Davids rike hade redan delats upp i två delar år 931 f.Kr; Juda rike (Sydriktet) och Israel (Nord-riktet). Splittringen skedde genom att upprorsleda-ren Jerobeam, Nebats son, bröt sig loss från kunga-makten i Jerusalem när Salomo dog och utropades till kung uppe i norr. För att skilja honom från den senare kungen Jerobeam II (Joashs son) kallas han ibland Jerobeam I. Jona var en profet som verkade i Israel under Jerobeam II:s tid, strax innan Isra-el (Nordriktet) föll för assyrierna år 722 f.Kr. Han fick Guds uppdrag att bege sig till Nineve, den as-syriska storstaden, för att predika omvändelse.

Det har träffande sagts att Jonas bok *varken bör-jar där där den börjar eller slutar där den slutar*. För att förstå vem Jona var behöver vi nämligen *börja*

före inledningen av Jonas bok, nämligen i 2 Kung. 14:23–25. Där står följande:

”I Juda kung Amasjas, Joashs sons, femtonde regeringsår blev Jerobeam, Joashs son, kung över Israel i Samaria och regerade i fyrtioett år. Han gjorde det som var ont i HERRENS ögon. Han vände sig inte från någon av de synder genom vilka Jerobeam, Nebats son, hade fått Israel att synda. Han vann tillbaka Israels område från det ställe där vägen går till Hamat ända till Hedmarkshavet, enligt det ord som HERREN, Israels Gud, hade talat genom sin tjänare profeten Jona, Amittajs son, från Gat-Hahefer.”

Av dessa ord förstår vi att Israel, Nordriket, var avfallet. Kungen Jerobeam II gjorde det som var ont i Herrens ögon. Detta placerar oss i den första delen av 700-talet f. Kr, eftersom Jerobeam II regerade Nordriket ca 793–753 f. Kr. Trots att Jerobeam II var en ond kung hade han yttre framgång i och med att han återtog ett landområde, som tidigare hade förlorats. Och detta hade skett i enlighet med vad profeten Jona utlovat! Man kan därför tänka sig att Jona var en väletablerad yrkesprofet som hade statsmaktens välvilja. Vi kanske kan jämföra med våra dagars hovpredikanter eller liknande. Jona tillhörde eliten i en tid då Israel blomstrade ekonomiskt. Genom att handelsvägar passerade genom landet kunde man göra stora pengar.

Det sägs vidare om Jona att han var från Gat-Hahefer i Sebulons stamområde. Denna ort låg sju km. nordnordost om Jesu hemstad Nasaret.

När rådherrarna i Jerusalem diskuterade om Jesus och påstod att ingen profet hade framgått från Galileen (Joh. 7:52) så glömde de Jona. Som vi ska se står Jona som en förebild till Jesus, något som Jesus själv lyfter fram (Matt. 12:39–41, 16:4, Luk. 11:29–31). För övrigt glömde rådherrarna i stridens hetta även att Elia, den störste bland profeter (om man inte räknar Mose bland dem), var från Tisbe i Naftali stamområde i Galileen (1 Kung. 17:1).

Enligt en rabbinisk tradition (*Pirke Rabbi Eliezer 33*) var Jona faktiskt den son till änkan i Sarefat, som Elia uppväckte till liv (1 Kung 17:17–24), men eftersom deras liv inte riktigt överlappade varandra kan inte detta stämma. Föreställningen har förmodligen uppkommit genom de likheter som ändå finns mellan ankans son och Jona: De kom från samma område och var båda med om att uppstå från de döda (i Jonas fall symboliskt). Även Hieronymus (*Commentaria in Jonam, Patrologia, Series Latina, XXV, 1118*) menade att Jona var son till änkan i Sarefat, men Luther avfärdade den tanken med den uppenbara invändningen, att änkan var hedning (Luk. 4:26) medan Jona bekände sig vara ”hebré” (Jona 1:9).

Det skulle inte dröja länge innan assyrierna besegrade och ödelade Israel (Nordriket), där de tio nordliga stammarna levde. Det skedde år 722 f. Kr. För förståelsen av Jonas reaktion inför uppdraget att bege sig till den assyriska storstaden Nineve – han var ju högst motvillig och flydde först iväg åt annat håll (Jona 1:3) – är det bra att ha i minne att två

andra profeter, Amos och Hosea, som var samtida med Jona, vid denna tid profeterat och sagt att Israel skulle gå under och folket föras bort. Amos hade sagt att detta fientliga folk skulle komma från öster, från "infartsvägen mot Hamat ända till Arabasänkan" (Amos 6:14). Hosea var ännu mer explicit: Denna främmande makt, som helt skulle förgöra landet och folket, var – *Assyrien!* (Hos. 9:3, 11:5).

Det har spekulerats en hel del kring varför Jona var så morvillig att lyda Guds kallelse. Det har föreslagits att en så väletablerad person knappast ville lämna sin bekväma tillvaro för att bege sig ut på en lång resa till ett främmande folk och där predika omvändelse från synden. Det var nämligen det som uppdraget gällde. Herren sade: "Bryt upp och bege dig till den stora staden Nineve och predika mot den, för deras ondska har kommit upp inför mitt ansikte" (Jona 1:2). Det är aldrig särskilt aningen att behöva gå till rätta med någon för den- nes synder, och här var det fråga om att som ut- länning komma och bestraffa en hel stad – t.o.m. världens största stad! – för dess ondska.

Det fanns dessutom genom Israels historia en frestelse till nationell självhävdelse, att inta en ned- lätande attityd mot hedningar. Också detta spela- de in. Denna motvilja mot hedningar fanns t.o.m. hos de judekristna i den första kristna församling- en i Jerusalem. Petrus, som själv tidigare tvekat att predika för hedningar, fick försvara sig för att han hade besökt Kornelius hus och vittnat för folket där. I Apg. 11:1–3 står det: "Apostlarna och brö- derna i Judeen fick höra att även hedningarna hade

tagit emot Guds ord. När Petrus kom upp till Je- rusalem började de omskurna angripa honom och sade: 'Du har varit inne hos omskurna män och ätit med dem!'"

Till detta ska naturligtvis också läggas Jonas körtsliga natur, som ju också omvända människor bär på. Vi människor svarar inte alltid helhjärtat "ja" när Gud kallar oss.

Det ligger nog något i allt ovanstående, men förmodligen kan vi även lägga till ytterligare en förklaring, som i så fall var den *avgörande* anled- ningen. Det har med de ovan nämnda profetior- na från Amos och Hosea att göra: Förmodligen hade Jona hört dessa och visste att assyrierna skulle ödelägga Israel (Amos 5:27, 6:4, 7:17, Hos. 9:3, 10:6, 11:5, 13:16) och *därför ville han inte resa dit och rädda dem undan Herrens straffdom genom att varna dem och mana till omvändelse*. Denna för- klaring är en central tes i Ingemar Rådbergs bok *Inget annat tecken. Bibelstudier över Jona bok*. Han kommenterar:

"Jona ville naturligtvis inte varna Nineve och därmed bidra till att rädda dem som senare skulle bli hans eget folks undergång. Vilket uppdrag! Det är ju ohyggligt! Mänskligt förnuft måste ha förståelse för Jonas flykt från Gud inför en sådan uppgift. Hur skulle du själv handla i en liknande situation? Skulle du vara beredd att rädda en människa som du visste senare skul- le utplåna hela din familj? Det var detta Jonas uppdrag handlade om, men i hans fall gällde det ett helt folk" (s 62).

Samma tes driver även Dag Risdal i *Kallelsen. Profeten Jona och världsmissionen* (s 22), men här har utgivarna skjutit in en liten reservation om att det är en spekulativ teori, som inte kan bevisas. Även Cyril W. Spaude är av samma uppfattning i *Obadiah, Jonah, Micah* (s 81). Jona var stolt över att tillhöra Guds egendomsfolk, men han älskade sitt folk mer än Gud. Därför ville han först inte lyda Guds kallelse att gå till Nineve (Jona 1:3), och där för kunde han inte heller senare glädja sig över den stora stadens omvändelse (Jona 4:1–3).

Därmed kommer vi också till påståendet att Jonas bok *inte heller slutar där den slutar*. Amos och Hoseas profetior om att Israel skulle ödeläggas gick i uppfyllelse. År 722 f.Kr. ödelade assyrierna Israel och dess huvudstad Samaria:

”Kungen av Assyrien drog upp mot hela landet. Han tågade upp mot Samaria och belägrade staden i tre år. I Hoseas nionde regeringsår intog Assyriens kung Samaria och förde bort Israel till Assyrien och lät dem bo i Hala och vid floden Habor i Gozan och i Mediens städer” [---] Israels barn levde i alla de synder som Je-robeam hade gjort. De vände sig inte bort från dem. Men till slut försköt HERREN Israel från sitt ansikte, så som Han hade hotat genom alla sina tjänare profeterna. Så blev Israel bortfört från sitt land till Assyrien, där de är än i dag” (2 Kung. 17:5–6, 22–23).

(Se även Jes. 10:5–6 om hur Gud använde Assyrien som ett redskap för dom, trots att assyrierna själva inte förstod Guds syften.)

Hur gick det då för Assyrien? Det dröjde inte länge efter att hela Nineve omvänt sig (Jona 3:10) förrän de föll in i gamla hjulspår igen. De uppvissade återigen en oerhörd hårdhet mot de erövrade folken. Profeterna Nahum och Sefanja förkunnade Guds dom över Nineve, liksom Jona en gång hade gjort. Skillnaden var att dessa senare profeter inte gav utrymme för räddning genom omvändelse. Domen var oundviklig. Nahum profeterade:

”Ve dig, du blodstad, full av lögn, fylld av våld, du som aldrig slutar plundra!

Hör, piskor smäller! Hör, vagnshjul dånar!

Hästar jagar fram, vagnar rullar i väg.

Ryttare stormar fram, svärden ljungar och spjuten blixtrar.

Slagna i mängd och högar av lik, det är ingen ände på döda, man stupar över döda kroppar.

Allt sker för hennes stora otukt, den vackra

horan, häxkonsternas mästarinna,

hon som sålde folken genom sin otukt och

folkstammar genom sina häxkonster.

Se, jag ska vända mig mot dig, säger HERREN Sebaot.

Jag ska lyfta upp ditt mantelsläp över ditt

ansikte och låta folken se din nakenhet och

kungarikens din skam.

Jag ska kasta vidriga ting över dig, låta dig bli föraktad och göra dig till åtlöje.

Och det ska ske att var och en som ser dig ska fly från dig och säga:

’Nineve är ödelagt, vem har medlidande med henne?’” (Nah. 3:1–7, se även Sef. 2:13–15).

Nineve försvagades p.g.a. en kombination av uppror, invasioner och inre svaghet. År 612 f.Kr. erövrades och förstördes staden av en koalition av babilonier och meder under ledning av Babels kung Nabopolassar (Nah. 2:1). Tre år senare besegrades den siste assyriska kungen Ashur-uballit II vid Harran, och Assyrien upphörde att existera som rike.

Jonas bok i gudstjänst och liturgi

I vår tid läses Jonas bok i sin helhet hos judarna i synagogan på den stora försoningsdagen, *Yom Kippur*, under eftermiddagsgudstjänsten. Enligt vissa källor började man läsa Jonas bok på Yom Kippur redan under tidig talmudisk tid (cirka 500-talet e.Kr.). En av de viktigaste anledningarna till att just Jonas bok valdes för detta tillfälle är att den handlar om Guds barmhärtighet och människors omvändelse. Invånarna i Nineve fick en möjlighet att undkomma straff, bara de omvände sig. Detta speglar det centrala temat i *Yom Kippur*: att be om förlåtelse och bli försonad med Gud.

Inom islam används en bön från Koranen av muslimer vid svårigheter:

”Än han, som uppslukades av fisken, då han gick bort i vredesmod och trodde, att vi aldrig skulle hava makt med honom! Och han ropade i mörkret: ’Det finns ingen gud utom dig! Dig allena all ära! Jag har förvisso hört till de orättfärdiga’ Och vi bönhörde honom och frälste

honom från ångesten; ja, så frålsa vi de rätttrögnas.” (Sura 21:87–88, Zettersteen).

Jona nämns också i Sura 37:139–148 och han har t.o.m. en egen sura, *Surat Yunus*, där hans namn nämns en gång (Sura 98:10).

I den romersk-katolska kyrkan lästes Jonas bok på påskafton ända fram till Andra Vatikankonciliet (1961–1965), då flera liturgiska förändringar infördes. Bl.a. togs läsningen av Jonas bok bort som fast inslag på påskaftonens gudstjänst. I den grekisk-ortodoxa kyrkan har dock Jonas bok kvar denna plats i den liturgiska kalendern.

Det ligger något förunderligt och talande i hur Jonas bok används i olika religiösa traditioners liturgi. Vid vår genomgång kommer vi att se att det finns tydliga förebildande anspelningar på Kristi försoningsverk, inte minst i Jonas önskan att bli kastad i havet som ett offer åt Herren. Kristi försoningsoffer skedde på den verkligt stora försoningsdagen – det sanna *Yom Kippur* – nämligen långfredagen. På påskaftonen, då Jonas bok alltså fortfarande läses i många kyrkor, vilade Kristus ut i graven efter fullbordat försoningsverk.

Jonas boks historicitet

Jonas bok är en av de mest utskrattade och negativt kritiserade i hela Bibeln. När otrons människor angriper Bibeln sker det ofta genom att de angriper Jonas bok. Det är förstås skildringen av hur Jona uppslukas av den stora fisken och överlevde